

СТАНИСЛАВ ПШИБИШЕВСКИ

(*Stanislaw Przybyszewski*, 1868 – 1927) е сред онези провокативни писатели от края на XIX и първите десетилетия на XX век, които взривяват традиционните представи за изкуството и морала и с основание са определяни за „сатанистите“ на модернизма. Страстен последовател на нищезанството, той неотклонно и със завладяваща експресивност обявява война на християнските добродетели и проповядва екстремална непокорност срещу наложените идеали за обществен ред, срещу художествените конвенции, срещу конструктивния алгоритъм на рационализма, срещу нравствения кодекс на смирението и богобоязливостта. Стихията на творческата енергия, чиято съзидателност означава за Пшибишевски безгранична себеизява, възплачва дионисиевското начало и е в състояние да освети тъмните пространства на човешката душа, където властват инстинктите и онирическите видения.

От една страна – аристократизъм, елитарност на творческия акт, естетизъм, философско-есеистични размисли за генезиса на духа, за двуединната същност на сътворението и на човешката природа, за метафизичните принципи на познанието; от друга – алкохолизъм и еротични скандали, които създават артистичния мит за него. Култът към Абсолюта и максимата за творческа себеизява, неподвластна на обществено-политическата идеология и на преходните социално-битови обстоятелства, превръщат в светогледа на Пшибишевски изкуството в най-висша религия, притежаваща безгранична метафизична сила. И както казва самият той, „на мястото на духовника идва артистът“, който „стои над живота, над света, той е Бог на Боговете, не може да го ограничи никаква човешка сила“ (*Confiteor*, „*Życie*“, № 1, 1899, с. 1 – 4). Творецът се възприема като изразител на трансцендентността, на сакралното, на Абсолюта и между него и профанната тълпа зее пропаст.

Още с първите си писателски изяви през 90-те години на XIX век като лидер на групата на полския символизъм „Млада Полша“ и като редактор на неговия орган – „Жичие“ („*Życie*“), Пшибишевски става изключително популярен и сред европейските модернистични среди, за което благоприятстват и честите му пътувания и дълги престои в Германия, Дания, Норвегия, Испания,

Франция, Русия, както и фактът, че редица свои произведения той пише най-напред на немски, а след това на полски. От този ранен период са и неговите романи, поеми, драми и есета, които взривяват конформисткия и обществено пригоден манталитет и жанрово-тематичните граници на действията по онова време литературен канон. В областта на прозата се появяват трилогията *Homo sapiens* (нем. 1895 – 1896, пол. – 1901), романите *De Profundis* (1895) и *Деца на Сатаната* (*Satanskinder*, 1897; *Dzieci szatana*, 1899), поемите в проза *Заупокойна меса* (*Totenmesse*, 1893), *Андрогина* (*Androgyne*, 1900) и *Requiem aeternam* (1904), а в драмите *Голямото щастие* (*Das Grosse Glück*, 1897; *Dla szczęścia*, 1900), *Златното руно* (*Złote runo*, 1901), *Госту* (*Goście*, 1901), *Сняг* (*Śnieg*, 1903) и др. се чувства влиянието на Ибсен, Стриндберг и Метерлинк. Сред по-късните му прозаически творби ще откромим трилогията (*Mocny człowiek*, 1912 – 1913), *Вук* (*Krzyk*, 1917).

Със следващите страници се завръщаме към един от неговите манифестни текстове – пространната студия *Синагогата на Сатаната* (*Die Synagoge des Satan*, 1897; *Synagoga szatana* – 1899), посветена на тайните магични сили, които от най-дълбока древност управляват човешкото световъзприемане. Книгата е сред десетките текстове на Пшибишевски, които биват издадени и в България през първите десетилетия на ХХ век (прев. Николай Петрица и Владимир Давидович, София: Ив. Лесичков, 1920). Несъмненото въздействие, което полският ницшеанец оказва не само върху европейските модернисти, но и върху Гео Милев и други български представители на авангардизма, ни задължава да припомним неговия анархистичен нерв и импулсивно въздействащо слово.

Едвард Мунк, *Станислав Пшибишевски*, 1895¹

¹ Ст. Пшибишевски се запознава с Едвард Мунк в Берлин. За него той казва: „Рядко съм имал толкова близки духовни отношения с художник, каквито имах с Едвард Мунк“. Това обаче не му пречи да направи от любовницата на Мунк своя съруга.

Ст. Пшибишевски

Синагогата на Сатаната

пръвели
Николай Петрица
и
Владимиръ Давидовичъ

СОФИЯ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО ИВ. ЛЪСИЧКОВЪ
1920

Два бога вѣчно противоположни, двама творци и двама господари — безначални и вѣчни.

Добриятъ Богъ е създалъ душитѣ, чиститѣ сжщества; новиятъ миръ — е мирътъ на невъзможното, мирътъ на съвършеното, чуждъ на борбитѣ и болкитѣ.

Злиятъ Богъ е създалъ видимото, тѣлесното и прѣходното. Той е създалъ плътта и страстта, земята съ нейнитѣ борби, съ нейнитѣ мъжки и отчаяния, бездънната долина на скръбта, създалъ е природата, която е вѣченъ източникъ на болки, отчаяние и зло.

Добриятъ Богъ, това е нормата, законътъ, смиренieto и покорността. На своитѣ дѣца той казва: — Бждете нищи духомъ, защото само така вий ще дойдете въ моето царство! Бждете по-вече дѣца отъ дѣцата, убийте волята и тръгнете слѣдъ менъ! Не се старайте да търсите причини и цѣли, защото само въ менъ е цѣлото минало и настояще.

Злиятъ Богъ, това е липсата на правила, упоритиятъ и ясновиденъ скокъ къмъ бждащето, той е — съблазнь къмъ съкровени тайни и титаническо упорство, което, не признавайки границитѣ, руши всички закони, всички норми. Той е висша мъдростъ и висшъ развратъ, най-свирѣпа гордостъ и най-лукаво смирение, защото само така може да се изобличи правилото. Той е осветилъ високомѣрието, смѣлостта и властолюбието, и го

нарекълъ геройство. Той е научилъ човѣкътъ, че нѣма други прѣстѣпления, освѣнъ ако отиде противъ собствената си природа. Той е осветилъ любопитството и го е нарекулъ наука, той е накаралъ човѣка да изслѣдва собственото си произхождение и това е нарекулъ философия. Той е допусналъ широко да се разлѣятъ всички инстинкти въ коритото на пола — и това е нарекулъ изкуство.

Добъръ бѣше Злиятъ Богъ, добъръ баща и ръководителъ: — боленъ ли си, искашъ ли да оздравѣешъ? Вижъ! Моята земя изобилствува съ всѣкакви трѣви, които могатъ да те излѣкуватъ, изобилствува съ опасни отрови, но ти можешъ да ги направишъ да ти служатъ като лѣкарства.

Искашъ ли ти да бѣдешъ богатъ, търсишъ ли скрити съкровища? О, азъ разполагамъ съ хиляди срѣдства, съ които ти можешъ да измамишъ собствената си душа въ нейното скривалище, за да ти открие скѣпоцѣннитѣ жили на земята. Защото, твоята душа знае всичко. Тя и азъ сме едно начало.

Искашъ ли ти да погледнешъ въ бъдещето и да отгатнешъ твоята сѣдба? Иди, слѣди полета на птицитѣ, прислушвай се въ шепотѣ на листата, гледай звѣздитѣ, гледай въ блѣстящитѣ кристали, тълкувай чертитѣ по рѣцѣтъ — въ хиляди форми азъ прѣсъздадохъ твоето бъдеще, но търси, изслѣдвай, тълкувай, защото моя законъ — е проникателностъ и ловкостъ, наблюдателностъ, далновидностъ и творческо любопитство.

Изгубилъ ли си ти своята жена, грабната

— 5 —

отъ смъртта? Азъ ще съчувствувамъ на твоята любовъ, защото любовта, продължаваща твоя родъ — азъ самиятъ боготворя. Иди! Съ хиляди срѣдства разполагамъ азъ, съ хиляди заклинания, за да се изтръгне отъ смъртта това, що за тебъ е скжпо!

— Всичко ти обѣщавамъ, всичко ще видишъ и всичко ще получишъ, ако тръгнешъ изъ моитѣ пѣтища. Но пѣтищата ми сж трудни, защото е трудно всѣко изпълнение.

Така е говорилъ Злиятъ Богъ, така е говорилъ Свѣтоносецътъ и Сатаната — Параклетъ тогава, когато още не е билъ роденъ неговиятъ великъ врагъ, Отрокътъ Назаретски. И много сж вървѣли по неговитѣ пѣтища и съ дългогодишни мъжки и трудове сж изслѣдвали тайнитѣ на небето и земята и прѣврѣщали сж нѣщата така, што отровата е ставала лѣкарство, водата имъ е показвала бждащето, а вулканическитѣ изпарения, изригващи изъ земята, имъ сж откривали най-тайното естество на нѣщата. И все по-далечъ и по-далечъ сж прониквали тѣ изъ пѣтя на съзерцанието. Кржгътъ, който сж очертавали около себе си, редицата звукове, които сж произнасяли съ извѣстна послѣдователностъ, движението на ржцѣтѣ — всичко е било достатъчно, за да свърже тѣхната душа съ цѣлото миросъздание, да раздвижи всичкитѣ закони на пространството и врѣмето, и безприпятствено да съзерцаватъ безкрайното свързване на причинитѣ и слѣдствията отъ тѣхното възникване до най-далечно бждаще.

Товага още не бѣше се родилъ Сатаната — Антихристъ.

Злиятъ Богъ е билъ двуличенъ.

Сатаната — баща, Сатаната — самиазъ, Сатаната — поетъ и философъ е живѣлъ въ горди- ятъ, всемогщиятъ и всезнающъ родъ на магитѣ.

Той е живѣлъ въ мълчаливитѣ мистерии на халдейскитѣ храмове и негови жреци сж били ха- каминитѣ (доктори), хартуминитѣ (магьосници), каздимитѣ и хазримитѣ (астролози). Този сагана е живѣлъ въ доктринитѣ на маздеизма, и неговитѣ дѣца, великитѣ маги, сж охранявали свещениятъ огънь, който е падалъ при тѣхъ отъ небесата. Отъ Агура-Мазда, Добриятъ Богъ, Заратустра се научилъ на тайното рѣстене на тѣлото; египѣт- скиятъ Тотъ, три пѣти по-великъ, е изложилъ въ 42 книги тайното знание и открилъ на избранни- цитѣ строенето на човѣшкото тѣло, а страшната Хеката наградила своитѣ избраници съ дарѣтъ на магическото видѣние и творчество, а най-вече съ дарѣтъ на тайното убийство.

Но наредъ съ Саганата—Тотъ, Сатаната— Хекатъ е сжществувалъ въ свѣта Сатаната—Са- тиръ, Сатаната—Панъ, Сатаната—Фаллосъ.

Той е билъ Богъ на инстинктитѣ и плътското въждеделение, еднакво почитанъ и отъ висшитѣ и отъ низшитѣ души; той е билъ неизчерпаемъ из- точникъ на жизнена радостъ, вдъхновение и опи- янение. Той е научилъ жената на тайната на съ- блазънѣта, която принуждава хората да удовле- творяватъ своитѣ сладострастия въ взаимното вле- чение на пола. Той е блаженствувалъ въ лоното

на цвѣтоветъ, на краскитъ, открилъ е флейтата и привелъ въ ритмически движения мисцитъ, до като свещената мания не бѣ завладѣла сърцата и свещения фалосъ не бѣше оплодотворилъ съ свой излишъкъ свещеното ложе.

Защото Панъ е билъ въ сжщото врѣме и Аполонъ и Афродита. Той е билъ Богъ на домашното огнище и на домътъ на търпимостъта. Той е създалъ философски системи, той е издигналъ музеи и разкошни храмове, той е училъ хората на медицина и математика, и заедно съ това неговиятъ храмъ е билъ Астертейонъ, великолѣпниятъ домъ на търпимостъта, въ който жрецитъ отъ дългогодишни упражнения сж изучвали всичкитъ способности, всичкитъ разнообразни сръдства за удовлетворение половата сѣрасть.

Въ това врѣме, въ епохата на императора Тиберий, когато се е започнало великото прѣселение на боговетъ въ Римъ, въ епохата на най-голѣмата изгнчечность и аристократическо наслаждение отъ живота, Добриятъ Богъ, който до сега е царувалъ въ своето невидимо царство съ завидно спокойствие, е видѣлъ, най-послѣ, че грѣхътъ се е разпространилъ и изпратилъ своя синъ на земята, за да открие на поколенията на Злиятъ Богъ печалната истина.

И той дойде въ свѣта, Синътъ на Добрия Богъ, и се яви изпърво на бѣднитъ, на угнетенитъ, на робитъ и чернитъ работници, никога не вкусили отъ светитъ радости на Пана.

— Защо се измжчвате така за насжщний хлѣбъ? Кой обича лилията съ тѣзи прѣкрасни бои,

въ сравнение съ които коприната и сърмата сж жалки дрипи? Кой храчи птицитѣ, които нито сѣятъ, нито жънатъ? Защо се стремите къмъ земнитѣ блага, които сж скоропрѣходни? Какво значение има вашата гордостъ, ако първиятъ на земята бждешъ послѣденъ въ царството небесно? А вашата плътска похоть нима не е началото на ада?

О, бѣдно щение на плътъта, бѣдна похоть, източникъ на всѣкакви страсти, неизчерпаемъ източникъ на любовта къмъ живота, устремъ къмъ вѣчността на живота; тази плътъ, този животъ трѣбва да бждатъ унищожени, за да се възцари царството на невидимото на живота.

Учительтъ е казалъ, че ти прѣлюбодѣйствуващъ вече съ жената, ако я гледащъ съ възжеление; ученикътъ отива още по-далечъ: свети Киприянъ казва за дѣвицата, способна да извика въ мжжътъ въздишка на горещо желание, че тя е безсрамница, а ако ли тя, даже безъ да знае сама, е запалила въ нѣкого любовниятъ огънь, то тя вече е изгубила своята дѣвственостъ.

— Жена! Какво общо има между тебъ и менъ? — пита Учительтъ. Но ученикътъ отива много по-далечъ отъ Него — *Tu es diaboli jania*, — се провиква Тертулиянъ, — *tu es arboris illius resignatrix, tu es divinae legis prima descrtrix, tu es, quae eum persuasisti, quem diabolus aggredi non voluit.* — *Omnia mala ex mulieribus*, — се оплаква св. Йеронимъ. Да, той даже твърди, че жената въобще не е създадена по божие подобие, защото въ свещеното писание при сътворяването на жената нищо не се говори за душа.

Добриятъ Богъ на невидимото е ненавиждалъ земната красота.

Той е ненавиждалъ всичко, въ което Сатаната — Панъ е проявявалъ своитѣ откровения, защото той е проповѣдвалъ нищожеството и мимолѣтността на този миръ. Всѣко желание, най-малкото проявление на плътта, е било грѣхъ, който се е наказвалъ съ дългогодишно разкаяние. Тертулианъ буйствува съ фанатическа ненависть противъ всѣкаква пурпурна ивица, съ която жената обшива дрехата си. Лактанций проклина поетитѣ и философията, които увличатъ невиннитѣ души къмъ погибель, които унищожаватъ живописъта, защото: — *quod nascitur, opus Dei est; ergo quod fingitur, diaboli negotium*. Театърътъ, циркътъ ставатъ „*diaboli figmenta*“; светитѣ отци се прѣдпазватъ даже отъ боитѣ, отъ цвѣтоветѣ, защото демонътъ, злиятъ врагъ, съ по-голѣма охота се кичи съ яркитѣ цвѣтове на разкоша.

Исаврий Иконокластъ се надпрѣварва съ Григорий Велики въ разрушаване творенията на изкуството. Теодосий II заповѣдва да се разрушатъ всички храмове и да се въздигнатъ навсѣкждѣ кръстове. Тѣ унищожаватъ или смисъла на най-хубавитѣ произведения, или съзсѣмъ ги унищожаватъ така, както демонолога Киприянъ учи, че въ стихотворенията се криятъ „*varia daemonia*“. Жрицата Афродита става публична жена, която може всѣки да заплуюе, а любовта — о, Боже, лѣбовта — *amor si vincitur, diabolls vincitur!* цѣлата природа става жертва на правилата, а най-вече изцѣряващата. Богъ е изпратилъ болестъта,

— 10 —

за да може поне частъ отъ грѣховетѣ си човѣкъ да изкупи тукъ на земята; грѣхътъ прѣпятствува на божествения Промисълъ. Въ краенъ случай, допусчатъ се още екзорцизми*) на прокаженитѣ, не за това, разбира се, за да се излѣкува болестъта, а само да се прояви мощта на Добриятъ Богъ, тържествуващъ надъ Злия.

Ubique daemon! Споредъ Йеронима, цѣлиятъ въздухъ е изпълненъ съ демони, трепери отъ тѣхниятъ викъ и плачъ за смъртъта на боговетѣ, въ всѣко цвѣтче, въ всѣко дръвце е демона, защото той е радостъта и плодородието, богатството и красотата. Въ качеството на Люциферъ, той праща денътъ, който завършва съ свѣтътъ на Венера, навѣващъ разкошни, сладострастни сънища. Древнитѣ вѣкове познаватъ само една религия — борбата съ демона.

Съ фанатическо безумие църквата е нападала най-интимнитѣ и най-светитѣ връзки, които свързватъ човѣка съ вселената. Тя насилствено е откъсвала човѣка отъ природата, като го е поставяла между небето и земята. Тайнитѣ връзки, съединяващи човѣшката душа съ природата, душата, като абсолютъ, като феноменъ, независеща отъ мозъка, сж били обявени като сатанинска, дяволска измама на очитѣ. Хората на древностъта сж се намирали въ най-интимни отношения съ природата. Тѣ сж живѣли непосредствено съ и въ природата, тѣ сж били частъ отъ нея, частица отъ нейния нервъ, който проявява нейнитѣ най-

*) Гр. заклинания. Б. Пр.

малки промѣни въ външността на човѣка. И ако всичкитѣ изобретения на човѣшкия духъ сж само проекция на неговия организъмъ, то политеистическиятъ култъ би билъ непосредствена проекция на природата въ всичката нейна съзилающа и разрушаваща мощь. И както душата отразява въ външниятъ механизъмъ своитѣ прѣживѣвания, които продуцира отъ вжтрѣ, така и природата се е отразила въ дивнитѣ символи на езическиятъ култъ. Въ безумна борба църквата е разкъсвала кжсь по кжсь тази артерия, чрѣзъ която кръвта на земята е текла въ човѣка. Тя е унищожавала безсъзнателниятъ изборъ на природата, който се е проявявалъ въ красотата, силата и могществото, тя е пазила всичко онова, което природата иска да отхвърли, противъ което тя така мощно възстава: мърсотата, уродството, болестята, хромотата и скопяването. Църквата съ най-голѣма охота би скопила цѣлия свѣтъ, би угасила свѣтлината, би прѣнесла въ жертва цѣлата земя, като би я прѣобърнала въ сѣренъ дъждъ; — и нейниятъ единственъ стремежъ, нейното единствено най-силно желание е било да настѣпи страшниятъ сждъ.

Но нервътъ, артерията, не се остави да бжде така лесно унищожена. Особено народътъ, тази рожба на земята, още силно се е крѣпилъ къмъ нея. Отъ най-малкия случай се е ползувалъ той, за да се възвърне къмъ своитѣ любими земни богове.

Съ най-кръвожадни закони християнитѣ сж изливали своята яростъ противъ езичницитѣ, но

— 12 —

демонътъ, т. е. земята, природата, е билъ неразрушимъ. Той е отивалъ въ горитѣ, таилъ се е въ най-непристъпнитѣ пещери, събиралъ е тамъ своитѣ вѣрующи и е празнувалъ диви вакханалии.

Но най-много църквата е отправяла своята фанатическа яростъ и ненависть противъ Сатаната — Магъ, Сатаната — Изцѣрителъ. Бждете смирени и нищи духомъ, бждете покорни, подражайте и не мислете. Такъвъ е билъ висшиятъ религиозенъ законъ на тъмнитѣ маси. Но Магътъ е билъ гордъ, защото се е противопоставялъ на всички закони. Като се е противопоставялъ на закона за привличането, той се е издигалъ въ въздуха и не е потъвалъ въ водата. Ако той би поискалъ да го хвърлятъ даже въ огънтъ, пакъ би излѣзълъ неповрѣдимъ. Магътъ е билъ твърдѣ гордъ, за да подражава. Азъ сжщо мога да се обоготворя чрѣзъ добродѣтелята, — е казвалъ Теодоръ отъ Монсуестъ. Магътъ е прѣзиралъ нищетата на духътъ, защото е открилъ всички тайни и отгатналъ всичко съкровено. По звѣздитѣ той е опрѣдѣлялъ наслѣдницитѣ на царетѣ и знаялъ бждащото на всички народи. Магътъ е билъ упоритъ прѣстѣпникъ на всички закони, извѣстни на ясновидеца. Христосъ е демократизиралъ своето учение. Като съучастници на своето възстание противъ Вехтия Завѣтъ, той е направилъ селянитѣ и робитѣ, които сж били по-вече, дѣца отъ дѣцата. Магътъ е насаждалъ своето учение само между най-гордитѣ и мощни души.

Противъ този упоритъ титанъ сж се опълчили християнската яростъ, ненавистята на ницитѣ

духомъ, поклонниците на закона и тѣзи, които не сж били за нищо друго способни, освѣнъ за подражание. Законитѣ на Константина сж вече налагали тежки наказания за магия. И ето, излизатъ редъ закони, едни отъ други по-строги, докато при императора Валента сж били избити всички философи, между които и гениалния Ямбликъ, който се е отровилъ въ тъмницата. Достатъчно е било да се притежава само една философска книга, за да се изложи животътъ на опасностъ. За да избѣгнатъ тази участъ, жителитѣ на империята сж изгорили всички книги. И ето, започва се страшното мъчение на гордитѣ дѣца на Сатаната, въ сравнение на което прѣслѣдването на християнитѣ при Нерона изглежда като приятна забава.

По това врѣме, магътъ стана жрецъ. Около него се групиратъ всички езически общини; всички останки отъ езичеството пригрѣщатъ магията. Наистина, тѣ губятъ своята символична сила, своето съдържание. Никой не е знаялъ какво означаватъ знацитѣ и символитѣ, но и тукъ магътъ е намѣрилъ изходъ. На знацитѣ той придалъ мистическо значение, което малко по-малко започнало да дѣйствува като мощно внушение. Думитѣ, значението на които никой не е помнилъ, ставатъ мощно магическо срѣдство, съ помощта на което магътъ е установилъ сношенията между своя повелителъ и своята душа.

Църквата е разбрала, че съ наказания и мъчения нищо не може да направи. Въ способността си да подражава и само да подражава, тя се е обърнала къмъ „обратниятъ ударъ“, къмъ

този „choc en retour“, който играе такава важна роль въ магиитѣ.

Заклинанията чрезъ магически знаци сж били замѣнени съ църковни обряди. Магическиятъ заклинания се парализирали отъ богослужението. Съ светена вода сж изгонвали Сатаната и ако магьосникътъ, въ името на Сатаната, е извиквалъ буря, то християнинътъ е могълъ да я разпръсне съ кръста.

Но колкото повече е продължавала борбата, толкозъ повече е отстъпвала църквата. Тя е била принудена да слѣе езическия култъ съ своя. Вакханалиитѣ при празденствата Ceres Cibera сж били прѣнесени въ процесии на тѣзи на Св. Дѣва и до тринадесетия вѣкъ народа, заедно съ свещеницитѣ, е празнувалъ оргиястичнитѣ празденства, празникътъ на магарето, празникътъ на безумцитѣ (fatougm); — останки отъ фаллическиятъ култъ сж се вмъкнали въ църквата: изображенията на колонитѣ сж изобилствували съ порнографически фигури и любимъ сюжетъ за изобразяване релефи е билъ Ной, прѣлюбодѣйствуващъ съ дъщеритѣ си. А особено Ада Божел Колко е прѣкрасно!

Тукъ бѣдниятъ мозъкъ на църковнитѣ учени и теолози, които така охотно, наивно и общирно сж копирали единъ отъ другъ, не е имало нужда да се напрѣга. Аидъ нанася жестока побѣда на добриятъ Евсевий. Да, понѣкога и Демонътъ може да има добри откровения, но все пакъ чудно е било това, дѣто езичницитѣ така хубаво сж познавали ада. Рабанъ Мавръ, въ своето описание

на ада, не забравя даже Флегстонъ, Коцита и Стиксъ — и прѣзъ врѣме на всичкитѣ срѣдни вѣкове лодката на Харона се смѣта за лодка на Демона.

Демонътъ е навсѣкждѣ. Сатаната тържествува. По-рано той е прѣчилъ на църквата да закрѣпи властта си — сега той става всемогщъ господарь, отъ когото свѣтътъ се бои и се мжи да омилостиви. Даже сж се страхували да дишатъ, да не би злиятъ духъ да се посели въ тѣлото. Въ четвъртиятъ вѣкъ се появява чудовищната секта на массалиевитѣ, които се смѣтатъ за запазени отъ дявола; тѣ се опълчаватъ противъ всичко, викатъ, плюватъ, гърчатъ се въ най-ужасни конвулсии, за да се завардятъ отъ нечистия духъ, името на когото е „летонъ“.

Сатаната приема хиляди видове. Той става богословъ, отива въ пустинитѣ и измжчва светитѣ отци съ най-съблазнителни въпроси, той сѣе въ душитѣ имъ хиляди съмнѣния, отива въ мѣнастиритѣ и възбужда измжчения мозъкъ на монаситѣ съ най-съблазнителни видѣния, той навѣстява добродѣтелнитѣ жени нощѣ, отнима отъ тѣхъ волята и разума и ги тласка къмъ най-безсраменъ развратъ; той се вмѣква въ мозъка на много хиляди вѣрни и имъ внушава диви проклетия и богохулства.

Църквата бѣше почти безсилна да се защитава отъ Сатаната. Екзорцизмитѣ заематъ все по-голъмо и по-голъмо мѣсто въ жертвоприношенията. Нито една литургия не се е извършвала съ

такъв разкошъ, както при екзорцизмитъ. Не се рѣшаватъ повече да изпълняватъ религиозни церемонии, безъ прѣдварително да сж омагьосани всички кѣтчета на черквата. При папа Сиксъ V изгонватъ дяволскитъ чари даже отъ египетскитъ обелискъ, прѣди да го поставятъ въ Римъ.

Колкото по-яростно се е водила борбата отъ страна на църквата, толкова по-силенъ е ставалъ Сатаната. Завладяването взима връхъ, Сатаната се подиграва надъ църквата съ ревящитъ гласове на завладѣнитъ; той върши чудеса прѣдъ вѣрующитъ тълпи. Той открива на свещеника тайнитъ грѣхове, той прѣдсказва нѣща, които дѣйствително се сбждватъ. Той издига тѣлото на нѣкой завладѣнъ въ въздуха и го хвърля на земята, безъ да му причини и най-малката врѣда.

Църквата прибѣгва къмъ най-отчаяни срѣдства. Прѣдполагайки съ право, че всѣка силна страсть прѣдразполага човѣка къмъ завладѣване, тя забранява и най-малкото проявление на страстьта. Всѣка страсть има свой демонъ; ако убиешъ страстьта — убивашъ демона.

Свѣтътъ е въ отчаяние. Какъ може човѣкъ да се запази отъ Сатаната и неговитъ съблазни? Какъ може човѣкъ да се защити отъ постоянното, вѣчното изпадане въ сладострастни хомоцинации, отъ хилядитъ подиграващи се и смѣющи гласове, които Сатаната отправя срѣщу Бога? Всѣка мисль е грѣхъ: дѣвицата, несъзнателно извикваща любовни въздишки въ юношата — грѣши, а съ това, споредъ мнѣнието на Св. Киприянъ, губи дѣвственостъта си. Хубавата жена безсъзнателно

— 17 —

грѣши, защото, вслѣдствие красотата си, може да се наподоби на сърпа, съ който Сатаната жъне своята жътва (Анселъмъ). Монахътъ, когото Демонътъ отвлича отъ кръста — грѣши, защото показва безсилие въ борбата. Съпругата грѣши, ако въ акта на раждането влага повече интересъ, отколкото любовъ къмъ Бога. Монахинята — грѣши, ако се кжпе повече отъ два пжти въ мѣсеца. Навсѣкждѣ грѣхъ, навсѣкждѣ вѣчно проклятие; съ една само мисль, съ една единствена постжпка — губишъ правото на Рая и попадашъ въ ржцѣтѣ на Сатаната. За този, който веднажъ е попадналъ въ ржцѣтѣ на Сатаната — нѣма спасение. Защото, даже и светцитѣ признаватъ, че много отъ дяволитѣ прѣзиратъ екзорцизмитѣ и, при все това, съвсѣмъ не се боятъ отъ тѣхъ.

И въ това врѣме на масова психиатрия, когато заразителната истеро-епилепсия се разпространява съ свѣткавична бързина изъ цѣлия свѣтъ, когато всѣки часъ се очаква свършекътъ на свѣта и живѣятъ въ най-голѣмо отчаяние прѣдъ приближаващия Страшенъ Сждъ, изниква вѣрата въ Параклета, триличниятъ Сатана — Антихристъ.

И врѣмето, когато той трѣбваше да се възцари — настжпваше. *Ju brevi tempore saeviet*, казва Киприянъ, а Лактанций твърди, че това врѣме е вече дошло.

Най-странни прѣдположения сж сжществували за Антихриста. Той е човѣкъ на грѣхътъ, дѣте на гибельта, беззаконикъ, ругателъ, прѣ-

стѣпникъ. Той ще се роди отъ папа и сукубатъ или пъкъ отъ „*immundissima meretricis et crudelissimo nebuloſe*“. Грѣхътъ е неговата стихия, но той е великъ въ грѣхътъ. Всичко, което е училъ Христосъ, той ще разруши, всѣки грѣхъ ще издигне до добродѣтель. Той ще се издигне до небесата, ще влѣзе тържествено въ „храма“ и ще заповѣда на Господъ да го възвеличае. Той ще заповѣда да убиятъ служителитѣ на Христа, и съ дръзки, горди уста ще се провикне: „Кръвта имъ принадлежи намъ и на нашитѣ дѣца!“ Той ще направи такива голѣми чудеса, каквито и Синъ-Божий не е правилъ. И неговата мощъ ще бѣде такава, каквато е спомената въ книгата на Йова, 4, 1: „Никоя власть на земята не може да се сравни съ властта на този, който е създаденъ така, щото да не се бои отъ нищо; който вижда всичко възвишено и който царува надъ всички синове на гордостъта“.

И Антихристътъ дойде. Но не Антихристътъ на материалното господство, а Антихриста на дѣхътъ, на гордостъта и на величието: божествениятъ Мани. Дотегна на Сатаната да буйствува въ лудостъта на епилептицитѣ, дотегна му да живѣе въ блудството на монашескитѣ сънища; глупавата игра съ екзорцизмитѣ не го занимаваше повече. Той е поискалъ да стане Богъ, прѣди Богъ да бѣде въ състояние да роди настоящия Антихристъ, Богъ въ царството на духътъ, гордъ, свирѣпъ Противобогъ, който би изпратилъ Синътъ на Добрия Богъ обратно въ царството на невидимото.